

ESKİŞEHİR İSTİKLÂL MAHKEMESİ
KARAR DEFTERİNE GEÇMİŞ BAZI SUÇ ÇEŞİTLERİ
SOME CRIME TYPES RECORDED IN THE JUDGEMENT BOOK OF
ESKİŞEHİR INDEPENDENCE COURT

ULVİ UFUK TOSUN

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Assist. Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of Letters, Department of History
ulviufuk.tosun@atauni.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-1076-4261>

Atıf / Citation

Tosun U. U. 2020. "Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Karar Defterine Geçmiş Bazı Suç Çeşitleri".
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute. 67, (Ocak-
January 2020). 601-614

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 23.08.2019
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 05.12.2019
Yayın Tarihi-*Date Published* : 31.01.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4297>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-67, Ocak - January 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052
www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

ESKİŞEHİR İSTİKLÂL MAHKEMESİ
KARAR DEFTERİNE GEÇMİŞ BAZI SUÇ ÇEŞİTLERİ
SOME CRIME TYPES RECORDED IN THE JUDGEMENT BOOK OF
ESKİŞEHİR INDEPENDENCE COURT

ULVİ UFUK TOSUN

Öz

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920'de kurulmuştu. Bu sırada ülke, hem iç hem de dış tehdit altındaydı. Ülkenin birçok tarafı, İtilaf Devletlerinin işgaline uğramıştı ve bu, işin dış tehdit yönüydü. Meselenin en az onun kadar tehlikeli diğer bir yönü daha vardı ki o da olayın iç tehdit kısmıydı. Bu durum, İtilaf Devletlerinin destekleri doğrultusunda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde çıkarılan isyanlarla bir iç savaşa dönüştürülmek istenmişti.

Bu yüzden Anadolu'da çok ciddi bir iç güvenlik zafiyeti ortaya çıkmıştı. Eşkıyalık ve şekavet olaylarının önü alınamaz olmuştu. Bu kargaşa ve güvensizlik ortamının yaşanmasında özellikle asker firarilerinin payları büyüktü. Orduda, çok ciddi bir firar sorunu vardı. Mondros Mütarekesi'yle zaten iskelet kadrolara dönüştürülen ordu, bu firarlarla iyice erimekteydi. Asker firarileri, eşkıyalık ve şekavet olaylarının önemli bir parçası olmuştu. Meclis, bu sorunu çözmek için iç güvenlikle ilgili bazı kanunlar çıkardı. Ancak bu kanunlar, iç güvenlik ve bilhassa asker firarileri sorununun çözümünde istenilen sonucu alırdıramamıştı. Nihayet Meclis, İstiklâl Mahkemelerinin de kuruluşuna zemin hazırlayacak olan Firariler Hakkında Kanun'u 11 Eylül 1920'de çıkarmış oldu. Ardından bu Kanun'u uygulamak için Milli Mücadele'nin I. devre İstiklâl Mahkemelerini kurdu. Kurulan bu mahkemelerden biri de Eskişehir İstiklâl Mahkemesiydi.

Bu çalışma, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterine geçmiş bazı suç çeşitlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada, dönemin koşulları da dikkate alınarak o günkü suç sosyolojisinin anlaşılmasına bir nebze katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, Asker Firarileri, Gasp, Soygun, Casusluk, Eşkıyalık, Şekavet

Abstract

It was on 23 April 1920 that the Grand National Assembly of Turkey was founded. During those days, the country was under big internal and external threats. The external threat was that most parts of the country were occupied by the Entente States. Another aspect of the issue, equally dangerous with external threat, was internal threat. Internal threat was coming from the rebellions in various regions of Anatolia, where such actions were desired to be turned out to be a civil war with the support of the Entente States.

Thus a very serious national security weakness appeared in Anatolia. The banditry and brigandage cases became uncontrollable. Especially military deserters played a major role in the formation of such turmoil and insecure environment. The army suffered serious deserting problems. Turkish army, which had already been made of only main staff due to the agreement of the armistice of Montrose, was bleeding with these escapes. A serious amount of the banditry and brigandage cases belonged to military deserters. Turkish Assembly enacted some laws related to internal security to resolve this problem. However, these laws could not give the desired results for the solution of problems related to internal security and especially military deserters. In the end, the Assembly made a Law on Military Deserters on 11th September 1920, which also paved the way to the establishment of Independence Courts. Following this development, the Assembly established the 1st Term Independence Courts of Independence War to enact the mentioned Law. One of these Courts established was in Eskişehir.

The current study aimed to determine some crime types written in the agreement book of Independence Court in Eskişehir. In the study, considering the conditions of the period, it was also aimed to contribute, to some extent, to perception of crime sociology of the period.

Key Words: Eskişehir Independence Court, military deserters, extortion, robbery, espionage, banditry, brigandage

Structured Abstract

The Ottoman Empire participated in World War I on the side of the Alliance. In this four-year war, the Alliance was defeated. An armistice was signed with the defeated states. On October 30th 1918, the Armistice of Montrose was signed with the Ottoman Empire.

After the Armistice of Montrose, the country began to fall into occupation in some parts. The Ottoman army was largely disbanded. Such a situation caused an insecure and disordered environment for the public security in the country. The banditry and brigandage cases could not be prevented. The country faced a serious internal security problem depending on the hi-jacking, house breaking, extortion and robbery cases. The country was impacted badly by the invasions while skidding in the vortex of disorder.

Such conditions as mentioned above prevailed in the country when Mustafa Kemal (Pasha) landed in Samsun on May 19th, 1919. Mustafa Kemal (Pasha) and his friends started immediately to work to save the country from the occupation. During this process, on 23 April 1920 the opening of the Grand National Assembly of Turkey, was a very important development. Under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, the Assembly made very important decisions to save the country from the occupation. It was an obligation to establish a regular army in order for National Independence Struggle to achieve its goal had to establish a regular army. Finally, on November 9th 1920, regular army would be established in the Western Front. However, there was a problem which concerned military authorities and made them urge to solve it immediately before the establishment of a regular army. This problem continued for a certain period even after the transition to regular army, which was the desertions from the army. It turned out to be an obligation to find the solution to this problem for the army to fulfil its expected function. For this objective, on September 11th 1920, the Parliament passed the Law on Deserters. In order to put in force this Law, Turkish Grand National Assembly established the 1st Term National Courts of Independence. Eskişehir Independence Court was one of these courts.

A law enacted on September 26th 1920 increased the authorities and powers of the Independence Courts. With this Law, the Independence Courts gained the authority of proceeding the cases involving the crimes caused by military and political espionage comprised within the scope of the Law on Treason in addition to the cases related to military deserters. Thus, this law increased and extended the authorities of the Courts, which were only on the deserters. In other words, the crime of treason was extended to include the crimes of breaking the tangible and intangible power of the country, espionage and spoilage. In this way, there were no case types these Courts were not interested in.

In this study, some kinds of offenses recorded in the decision book of Eskişehir Independence Court were discussed and some evaluations were made about them. In the decision book of the Eskişehir Independence Court, there are records of many types of crime, especially desertion. It is possible to classify some types of crimes that are the subject of the study and which are identified here. The first of these is the crime of desertion from the military. In fact, the crime of desertion was the basis for the establishment of the Independence Courts. Military desertion cases were one of the main issues that occupied the agenda of the Eskişehir Independence Court. In the decision book of the Eskişehir Independence Court, it is observed that the penalties imposed on military deserters are not always the same.

This variability was determined by the nature of the offense of desertion, namely its mitigating or aggravating qualities. If the crime did not turn out to be a chronic form, it was tried to be ignored by the slightest possible punishments. However, if the problem of desertion became a habit or led other crimes to follow, more severe measures were applied. The last step was the execution. However, the execution of the offender was not considered very suitable unless convinced that the correction of the offender would not be possible. Because the most needed element in the struggle for survival that day was human. The Eskişehir Independence Court, which knew this very well, had also allowed deserters

to the front with some deterrent penalties like birching. In this way, it was aimed not to leave the fronts unarmed. The court even postponed the sentence in desertion cases, which required the execution of many times, and chose to recruit the deserters to the front. It was decided that if the deserting incidence happened again, the execution would be inevitable. The Eskişehir Independence Court made such a decision. In these decisions, it was effective to have more than one repetition of desertion action and to lead other crimes.

Another kind of crime recorded in the decision book of Eskişehir Independence Court is the crime of cooperation with the British and Greeks, i.e. espionage. In the Court, there are cases related to this crime. In these cases, there were death sentences on the basis of the Law on the treason. In the same court; another type of crime recorded is propaganda against the National Independence War. In these records, there are many kinds of crimes such as the rebelling and arousing rebellion towards Independence War and inviting people to treason.

Another crime seen in the decision book is the negligence, abuse and attachment of the gendarmerie. In the decision book, it is seen that the crimes of the gendarmerie involving neglect and abuse are generally related to the desertion incidents in the army. The fact that the attitudes and movements of the gendarmerie from time to time gave rise to desertions is striking. In the decision book of the Eskişehir Independence Court; as a kind of crime, theft, extortion and bribery cases are also mentioned.

One type of the cases seen in the same decision book is related to the crimes committed in addition to the desertion from the military. In these crimes, the crime of desertion served as a locomotive role. In other words, the crime of desertion led other cases. For example, there are cases in which a soldier deserter commits different crimes such as rape, burglary, threats, wounding, manslaughter and shooting at the follow-up detachments. There are even cases where the case of desertion is commemorated for espionage committed against the state which is considered one of the most serious crimes.

Another one of the cases included in the decision book was the group of various crimes. Many crimes, which can be considered as very individual, were brought to the agenda of the Eskişehir Independence Court. For example, there were cases where the crime of hooliganism was the subject of a case. In another example, the crime was that some people introduced themselves as Kuva-Milliye (National Forces) and collected food without paying for the money from the villagers and employing people in line with their own interests. In another record, the crime of arranging and using a false identity card to avoid military service was noteworthy. Among the various types of crimes, there are some criminal records which are unacceptable by the society in any way and those accepted as disgraceful.

In the present study, it is aimed to evaluate some kind of crimes recorded in the decision book of Eskişehir Independence Court. The reason for the establishment of the National Independence Courts during the Independence War Period is related to the issue of desertion from the military. For this reason, the first issue that the Independence Courts of Independence War recall in the minds is undoubtedly desertion. It should also be said that desertion was one of the issues that the Independence Courts spent most of their time and efforts. However, the powers of these courts were extended to cover other crimes soon after it was established. In other words, after that, there was no case subject which the Courts could not be involved. In this study, some kind of crimes recorded in the decision book of Eskişehir Independence Court were evaluated and asked to make an inference.

It is seen that the Eskişehir Independence Court was involved in many cases ranging from ordinary crimes such as deserting, theft, extortion and threat to espionage acts against the state. There are many records in the decision book, especially about the desertion from the military. Based on these records, it is possible to find some sociological results about the period.

As a matter of fact, there are many examples in which the desertion case is written as a single crime in the registry. But the deserting cases, in many times, were commemorated with the crimes such

as manslaughter, wounding, house rape, molestation, theft, extortion, shooting at the gendarmerie and even espionage. In other words, desertion became the locomotive of other crimes. Looking at this situation, it would be a correct finding to say that the desertion of soldiers took part in a significant part of the banditry and brigandage problem in Anatolia at that time. It was determined that the share of military desertion in the internal security weakness experienced on that day was considerably higher.

In the decision book of the Eskişehir Independence Court, the cases in which the crime of cooperating with the British and Greeks in the category of espionage were also noted. Again, it is seen that another form of crime recorded in relation to this is to make propaganda against the National Struggle. Damat Ferit Pasha mentality, acting in line with the Entente States, played a major role in these crimes.

In the decision book of the mentioned Court, crimes arising from the negligence and abuse of the gendarmerie from time to time were also mentioned. In addition, in the same book, theft, extortion and bribery cases were mentioned as crimes. In this last mention situation, that is, the increased number of crimes in the category of ordinary crime cases, showed undoubtedly the influence of the loss of state authority in Anatolia after the Armistice Montrose.

Various crime types are also seen in the decision book of Eskişehir Independence Court. Some of these crimes are in individual forms and those which can be encountered in every place and time in the presence of the human as a component.

Giriş

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri safında katıldı. İttifak Devletleri, bu savaşı kaybetti ve birer mütareke imzalayarak savaştan çekildi. Osmanlı Devleti de 30 Ekim 1918'de çok ağır şartlar taşıyan Mondros Mütarekesi'ni imzaladı ve bu savaşı, kendi cephesinden bitirmiş oldu. Bu Mütareke, Osmanlı Devleti'ni fiilen bitirmişti.

Mondros Mütarekesi mucibince Osmanlı ordusu büyük oranda terhis ettirilmişti. Osmanlı ordusundan artık vatan savunması görevini yerine getirmesini beklemek şöyle dursun; ülkenin iç güvenliğini sağlamasını düşünmek bile hayal olurdu. Zaten Mondros Mütarekesi'nden sonra, Anadolu; büyük bir otorite boşluğu ve asayişsizliğe sürüklenmişti. Öte yandan ülke, yer yer işgale uğramaya başlamıştı.

Mustafa Kemal Paşa; 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığında ülkenin durumu, bu şekildeydi. Mustafa Kemal Paşa ve yakın arkadaşları, vatani kurtarmak için en kısa zamanda silahlı mücadeleyi başlatmanın gereği üzerinde durmuşlardı. Silahlı mücadelenin başarıya ulaşmasının yolu da ancak düzenli bir orduyla mümkündü. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 23 Nisan 1920'de TBMM'yi açtıktan sonra süratle düzenli orduyu kurma çalışmalarına hız verecek ve nihayet 9 Kasım 1920'de Batı Cephesi'nde düzenli ordu kurulacaktı.

Millî Mücadele'nin başarıya ulaştırılmasında şüphesiz düzenli ordunun kurulması, bir dönüm noktası olacaktı. Ancak henüz düzenli ordu kurulmadan önce, askerî makamları düşündüren ve ivedilikle çözülmesi gereken bir sorun vardı. Kaldı ki bahsedilen sorun, düzenli orduya geçtikten sonra bile belli bir süre problem teşkil etmişti. Bu, firar sorunuydu. Yıllarca süren savaşların sebep olduğu bıkkınlık, yorgunluk ve yokluk gibi birçok neden; bu sorunu beslemekteydi. Ordunun kendisinden beklenen görevi hakkıyla yerine getirebilmesi için de bu sorununun çözülmesi şarttı. Altı çizilen sorunu çözmek için Meclis, 11 Eylül 1920'de Firariler Hakkında Kanun'u çıkardı. Bu gelişmenin ardından adı geçen Kanun'u uygulamak amacıyla da Millî Mücadele'nin I. devre İstiklâl Mahkemelerini kurdu. Söz konusu bu mahkemelerden bir tanesini de Eskişehir İstiklâl Mahkemesi teşkil etti.

I. Millî Mücadele Dönemi'nde İstiklâl Mahkemelerinin Kuruluşu

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, ordudaki firar sorunu; kendisinden sıkça söz ettirmeye başlamıştı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), Balkan Savaşları ve nihayet I. Dünya Savaşı'nda orduda, yüksek sayıda firar vakaları yaşanmıştı. Firar sorunu, Millî Mücadele Dönemi'ne gelindiğinde ise iyice kronikleşmiş ve içinden çıkılmaz bir hâl almıştı.

Millî Mücadele'de; birliklerinden on, on bir kez firar etmiş askerler vardı.¹ Yer yer bazı birliklerde neredeyse asker kalmamış gibiydi.² Askerî makamlar; firarların askerî kadroları boşalttığından, hastalık hâlini aldığından, Türk milleti ve ordusuna leke sürecek bir mahiyet kazandığından yakınıyorlardı.³ Çünkü kayıtlarda; dokuz, on, on bir kez firar etmiş askerlere sıkça rastlanılmaktaydı.⁴ Firarlar sebebiyle ordu kadroları boşalmaktaydı.

Birlikler, asker sayısının azlığı sebebiyle aldıkları görevleri, yerine getiremez olmuştu. Asker kaçaklarını yakalamakla görevlendirilenlerin bile hatırı sayılır bir kısmı, yollarda firar etmekteydi.⁵ Aynı durum, asker nakli işlemlerinde de görülmüştü.

Konya Milletvekili Vehbi Bey; bu nazik duruma: “Konya'dan iki yüz kişi bindiriyorlar, Karahisar'a ancak otuz kişi muvasalat ediyor. Üç yüz kişilik bir asker kafilesi, üç gün sonra yüz elli kişiye iniyor.”⁶ sözleriyle dikkat çekmişti. Vehbi Bey'in de bahsettiği gibi firar sorunu, önu alınamaz boyutlara ulaşmıştı.

Mütareke Dönemi'nde büyük oranda kontrolden çıkmış olan asker firarileri sorunu ile aynı dönemde ülkeye sıkıntı yaşatan bir diğer problem daha vardı. Bu problem, eşkıyalık ve şekavetti. Şaki, asi, eşkıya ve mütegalibeler meydana getirdikleri çete oluşumlarıyla ülkeyi asayişsizlik batağına itmişlerdi. Asker firarileri, bu grupların insan kaynağında hatırı sayılır bir şekilde yerlerini almışlardı.

Soygunculukla adlarını duyuran çetelerin içerisinde, asker firarileri de yer almıştı.⁷ Nitekim Dâhiliye Vekili Dr. Adnan Bey'in 15 Kasım 1920'deki şu tespiti, söz konusu noktaya işaret etmişti: “Asker firarileri, firar edince birçoğu köylere iltica edemiyor. İlticagâh olarak eşkıya çetelerini buluyorlar. Çeteler; bunların karınlarını doyuruyorlar, giydiriyorlar, birçok kere para da veriyorlar.”⁸ Ülkede ciddi derecede bir iç güvenlik zafiyeti oluşmuştu. Eşkıyalık ve şekavet olaylarının önu alınamamıştı. En ufak güvenlik sorunu olan adı suçlardan Meclisin otoritesini hedef alan büyük isyanlara kadar pek çok hadise yaşanmaktaydı. Büyüğünden küçüğüne kadar bu suçların pek çoğunda asker firarilerini görmek mümkündü. Bu problemlerin bertaraf edilip istikrarın sağlanması gerekiyordu.

Meclis, 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu çıkardı.⁹ Meclis, bu Kanun'la hem kendi otoritesini sağlamayı hem de ülkede iç güvenliği bozan olayları engellemeyi

¹ Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklâl Harbi Kataloğu (İSH), Kutu: 85, Gömlek: 9, Belge No: 9-2.

² ATASE, İSH, Kutu: 33, Gömlek: 65, Belge No: 65-2,3.

³ ATASE, İSH, Kutu: 433, Gömlek: 60, Belge No: 60-1.

⁴ *Isparta İstiklâl Mahkemesi, Cilt: 5*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 55-57, 103, 43, 75, 81, 113.

⁵ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri 1920-1923/1923-1927*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2006, s. 34.

⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1. Devre, 1. İçtima, Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 87.

⁷ ATASE, İSH, Kutu: 44, Gömlek: 43, Belge No: 43-1.

⁸ TBMM GCZ, 1. Devre, 1. İçtima, C.1, s. 235.

⁹ *İstiklâl Mahkemeleri, Cilt: 1*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 1.

amaçladı. Bunların sağlanmasıyla da işgal kuvvetlerine karşı daha etkili bir mücadele verilecekti.

Fakat 29 Nisan 1920’de uygulanmaya başlayan Hıyanet-i Vataniye Kanunu, aradan dört ay geçmiş olmasına rağmen beklenen etkiyi yapamamıştı. Kara propaganda yapanların faaliyetleri durmuyor; bozgunculuk, casusluk, eşkıyalık ve asker firarileri sorunu, hız kesmeden devam ediyordu. Cezaların caydırıcısızlığı sebebiyle özellikle firar sorunu, çok ciddi bir hâl almış ve önü almamaz olmuştu.¹⁰

Ordudaki firarların artması, endişe verici boyutlara ulaşınca Hükümet, bu durumla mücadele edebilmek için çareler aramaya başladı.¹¹ Bu cümleden olarak Mecliste yapılan görüşmeler sonucunda 11 Eylül 1920’de Firarileri Hakkında Kanun¹² kabul edilmiştir.¹³ Kanun’un kabul edilmesinden az zaman sonra, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Albay İsmet Bey; 18 Eylül 1920’de bir önerge vererek 14 bölgede İstiklâl Mahkemesi kurulmasını istedi.¹⁴

Yapılan tartışmalardan sonra, aynı gün; Meclis kararıyla görev yerleri Ankara, Eskişehir, Konya, Isparta, Sivas, Kastamonu ve Kayseri olmak üzere 7 bölgede İstiklâl Mahkemesi kurulmasına karar verildi. Daha sonra 27 Ekim 1920’de Meclis tezkeresiyle Kayseri İstiklâl Mahkemesinin teşkiline gerek bulunmadığı kararlaştırıldı. Meclis, bu altı mahkemeye ilaveten 9 Kasım 1920’de Diyarbakır’da, 15 Kasım 1920’de de Pozantı’da birer İstiklâl Mahkemesi kurulmasını kararlaştırdı. Böylece 8 tane İstiklâl Mahkemesi teşkil edilmişti. Ancak söz konusu bu mahkemelerden Diyarbakır İstiklâl Mahkemesi, görevine başlayamamıştır.¹⁵

26 Eylül 1920’de çıkarılan bir kanunla İstiklâl Mahkemelerinin yetkileri, genişletildi. Bahsedilen kanunla İstiklâl Mahkemelerine; asker kaçakları vakaları yanında, Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamında bulunan askerî ve siyasi casusluk suçlarına bakma yetkisi de verildi.¹⁶ Söz konusu bu kanunla İstiklâl Mahkemelerinin sadece firari asker suçlarına bakmaya ait olan yetkileri, arttırıldı. Yani vatan hainliği, ülkenin maddî-manevî gücünü kırmak, casusluk ve bozgunculuk suçlarını da kapsayacak biçimde genişletildi. Bu şekilde, adı geçen mahkemelerin bakamayacağı dava konusu kalmadı.¹⁷

Millî Mücadele Dönemi’nde kurulan bu ilk devre İstiklâl Mahkemeleri; dört aylık bir çalışma mesaisinden sonra, Ankara İstiklâl Mahkemesi hariç tutularak 17 Şubat 1921’de Meclis kararıyla kapatıldı.¹⁸

¹⁰ Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, s. 45.

¹¹ *İstiklâl Mahkemeleri, C. 1*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 1.

¹² Bkz. Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt: 1, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1953, s. 44-45; Türkiye Büyük Millet Meclisi Kavanin Mecmuası, Cilt: 1, TBMM Matbaası, Ankara, 1943, s. 22.

¹³ Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, s. 49-50.

¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, Cilt: 4, TBMM Basımevi, Ankara, 1981, s. 192-193.

¹⁵ *İstiklâl Mahkemeleri, C. 1*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 2-3.

¹⁶ *İstiklâl Mahkemeleri, C. 1*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 3.

¹⁷ Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, s. 52, 54.

¹⁸ *İstiklâl Mahkemeleri, C. 1*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 3.

II. Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Karar Defterine Geçmiş Bazı Suç Çeşitleri

Millî Mücadele Dönemi'nde ilk önce 8 bölgede İstiklâl Mahkemesi kurulmuştu. Bunlar, I. dönem İstiklâl Mahkemeleri olarak adlandırılmıştı. Bunlardan biri de Eskişehir İstiklâl Mahkemesiydi.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterine, başta firar olmak üzere birçok suç çeşidinin kaydı girmiştir. Bu çalışmaya konu olan ve burada tespiti yapılan bazı suç çeşitlerini, şöyle sınıflandırmak mümkündür.

1. Askerden Firar

Önceki kısımda da değinildiği üzere asker firarileri sorunu, İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasına temel teşkil eden esas faktör olmuştur. Asker firarisi davaları, Eskişehir İstiklâl Mahkemesinin gündemini meşgul eden en başlıca konulardan biriydi. Bu mahkemenin karar defterinde, asker firarileri hakkında birçok dava kaydı vardır.¹⁹

Eskişehir İstiklâl Mahkemesinin karar defterinde, asker firarilerine yönelik verilen cezaların hep aynı olmadığı görülür. Bu cümleden olarak birbirinden farklı ceza yöntemlerinin kullanıldığı göze çarpar. Bu değişkenlikte; firar suçunun kazandığı mahiyet, yani onun hafifletici ya da ağırlaştırıcı nitelikleri belirleyici olmuştur. Başka bir ifadeyle cezanın şiddetini, suçun derecesi belirlemiştir. Eğer suç, sadece firarla kalıp kronik bir hâle dönüşmemişse mümkün olduğu kadar hafif cezalar verilerek tolere edilmiştir. Ancak firar sorunu, olağan bir hâl alıp alışkanlığa dönüşmüş veya başka suçları da peşinden sürüklemişse daha sert tedbirlere başvurulmuştur. Bunun son kertesi de idam olmuştur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki suçlunun ıslahının mümkün olmayacağına kanaat getirilmedikçe idam seçeneğine pek sıcak bakılmamıştır.

İstiklâl Mahkemeleri, asker firarilerine karşı asarak ya da kurşuna dizerek idam, kalebent, kürek, hapis ve değnek cezası olmak üzere pek çok yöntemi kullanmıştı.²⁰ Asker firarilerine yönelik uygulanan bu ceza yöntemlerinin birçoğuna, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterinde de rastlanılmaktadır.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi; firari askerlere, adedi değişen sayıda²¹ olmak üzere bir çeşit dayak yöntemi²² sayılan değnek cezası uygulamıştır.²³ Değnek cezası uygulandıktan sonra firari askerler, cepheye sevk edilmiştir.²⁴ Bu şekilde cephelerin askersiz bırakılmaması amaçlanmıştır.

¹⁹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 29, 57-61, 77-79, 85-89, 91-93, 101-103, 105-107, 117-123, 131-133, 135-141.

²⁰ Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, s. 128.

²¹ Bu adet, genelde 20 ile 80 değnek arasında değişmiştir (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 101-103, 31-33, 53-55, 81, 29).

²² Bu uygulamanın benzer örnekleri vardır. Mesela üç defaya kadar firar etmiş olan askerlerin Konya İstiklâl Mahkemesine sevki yapılmayarak yetki dâhilinde dövülmesi yerinde görülmüştü (ATASE, İSH, Kutu: 1131, Gömlek: 118, Belge No: 118-1).

²³ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4* TNMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 37, 117.

²⁴ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 53-61, 79, 81, 85-87, 93-97, 101-103, 113.

O gün, verilmekte olan ölüm-kalım mücadelesinde en fazla ihtiyaç duyulan unsur, insandı.²⁵ Bunun bilincinde olan Eskişehir İstiklâl Mahkemesi de bazı caydırıcı cezalarla²⁶ firari askerleri cepheye kazandırmıştı.

Nitekim söz konusu mahkeme; birçok kez idamı gerektiren firar davalarında, bu cezayı ertelemiş ve asker kaçaklarını cepheye kazandırma yolunu tercih etmişti. Şayet firar olayı, bir daha tekrarlanırsa o zaman idamın kaçınılmaz olacağına hükmetmişti.²⁷ Zaten İstiklâl Mahkemelerinin uygulamalarından firarileri, tekrar askerlik hizmetine kazandırarak ordudaki boşluğu doldurmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.²⁸

Asker firarileriyle ilgili birçok davaya bakan Eskişehir İstiklâl Mahkemesinin bu suçta ait vermiş olduğu idam kararları da mevcuttur. Örneğin birliğinden defaten²⁹ firar etmiş ve teşvikle arkadaşına da bu suçu işletmiş bir asker hakkında idam kararı verilmişti.³⁰ Aynı mahkeme, birçok kez firar ederek eşkıyalık ve şekavete yol açan bir asker hakkında yine idam kararına hükmetmişti.³¹

2. İngiliz ve Yunanlılarla İşbirliği/Casusluk

Millî Mücadele’de İşgal kuvvetlerinin Anadolu Hareketi’ni engellemek için kullandığı en tesirli yöntemlerden biri, elde ettikleri işbirlikçilerinin faaliyetleriydi. Bu işbirlikçiler, ülkede casusluk yapmışlardır. Belirtilen bu casusluk faaliyetlerinin yaygınlaşmasında, İstanbul’daki Damat Ferit Paşa³² merkezli Millî Mücadele karşıtı grubun rolü büyüktü.

Nitekim halk arasında bozgunculuk yaparak karışıklık çıkaran bazı şahısların İstanbul’daki bu karşıt grup ile Yunanlılar tarafından elde edildikleri görülmekteydi.³³ İngiliz ve Yunanlıların hesabına çalışan bu kişiler, ülkede isyanlar çıkararak karışıklığa sebep oluyorlardı.

Ahmet Anzavur, bunlardan sadece biriydi. İngilizler;³⁴ Anzavur’a Biga’da isyan çıkarması için yedi torba içinde 500 İngiliz altını, yardım yapmıştı. Bunun üzerine Anzavur,

²⁵ Açık Söz, 24 Kânun-i sâni 1337.

²⁶ Eskişehir İstiklâl Mahkemesinin firari askerlere yönelik uyguladığı cezalardan biri de prangabentti (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 29, 31-33, 37*). Aynı mahkemenin uyguladığı hapis cezası yöntemi de mevcuttu (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 37*).

²⁷ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 65, 71, 91, 107, 131-133, 139-141, 147*.

²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0.55.370.14-2.

²⁹ Mükerrer firar, o dönemin en büyük sıkıntılarından biriydi. Nitekim Isparta İstiklâl Mahkemesinde birliklerinden on bir kez firar etmiş olan asker kayıtları vardır (*Isparta İstiklâl Mahkemesi, C.5, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 81, 113*).

³⁰ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 29*.

³¹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 35*.

³² Mütareke Dönemi’nde, özellikle Damat Ferit Paşa Hükûmetleri; İtilaf Devletlerinin isteklerine uygun bir siyaset takip etmişlerdi (Celâl Bayar, *Ben de Yazdım, Cilt: II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 457*).

³³ Hâkimiyet-i Milliye, 16 Teşrin-i evvel 1336.

³⁴ İngilizlerle işbirliği yaparak Türkiye Büyük Millet Meclisi aleyhine faaliyette bulunan birinin hakkında görülen dava için bkz. (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 61*). Yine işgal kuvvetleriyle temas hâlinde olan, onlara yardımda bulunan ve casusluk eden biri hakkında görülen başka dava örneği için bkz. (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 129*).

Bandırma üzerine gitmiş ve orayı işgal etmişti. Anzavur, o sırada İstanbul Hükûmeti'nin başındaki Damat Ferit Paşa tarafından da desteklenmişti.³⁵

Eskişehir İstiklâl Mahkemesinde; İngilizler, Yunanlılar ve İstanbul Hükûmeti hesabına çalışarak Millî Mücadele aleyhine onlarla iş birliğinde bulunanlar hakkında görülmüş davalar vardır. Bu davalarda, Hiyanet-i Vatanîye Kanunu'na dayandırılarak verilmiş idam cezaları söz konusu olmuştur.³⁶ Yine karar defterine geçen bazı kayıtlar; bu iş birliğinin casusluk, Yunan ordusuna asker olarak katılmak ve hatta daha ileri gidilerek onlarla beraber Müslüman halkın mallarını yağma etmek gibi farklı türevlerinin olduğunu göstermiştir.³⁷

3. Millî Mücadele Aleyhine Propaganda

İşgal kuvvetleri, Anadolu'da Millî Mücadele Hareketi'nin amacına ulaşmaması için çok yoğun bir mesai sarf etmişlerdi. Bunun için de Damat Ferit Paşa ve ona yakın isimlerle oldukça koordineli bir iş birliği içine girmişlerdi.

Damat Ferit Paşa Hükûmeti, İstanbul'daki tüm zararlı kuruluşlarla bir blok meydana getirmişti. Bu yıkıcı unsurlar ile Yunan ordusu, iş birliği içinde çalışmıştı.³⁸ Millî Mücadele aleyhine, yoğun bir karalama kampanyası yürütülmüştü. İşgal kuvvetleri, bu kara propagandanın yaygınlaştırılmasında aktif görev almışlardı.

Nitekim Şeyhülislâm Dürrizade Abdullah Efendi'nin İngilizlerin isteğine göre yazdığı fetvalar, İngiliz uçakları tarafından Anadolu'ya atılmıştı. Yine Millî Mücadele'nin karşısındaki Peyam gibi gazeteler, Anadolu'ya İngiliz vapurlarınca büyük bir iştihakla taşınmıştı.³⁹ Yürütülen bu karalama propagandaları,⁴⁰ Anadolu'da halk arasında yer yer karşılık bulmuştu. Öyle ki Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterindeki birçok kayıtta, bu durum; kendisini açıkça göstermiştir.

Karar defterindeki mahkeme kayıtlarında, halkın Kuva-yı Milliye aleyhine tahrik ve teşvikinden⁴¹ vatana ihanet suçu işlemeye davetine⁴² kadar pek çok suç çeşidinin⁴³ bulunduğu bilgiler yer almıştır.

4. Jandarmaya Ait İhmal, Suistimal ve İrtikâb Suçları

Millî Mücadele Dönemi'nde iç güvenlikle ilgili meydana gelen birçok problemde (askerden firar, eşkıyalık ve şekavet, soygun, hırsızlık, gasp, sabotaj gibi,...), jandarmanın zaman zaman görevini layıkıyla yerine getirmediği, yani ihmal ve suistimali göze çarpmıştır. Özellikle ordudaki firar olaylarında bu durum, daha net bir şekilde gözlenmiştir.

³⁵ Tefvik Çavdar, *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla "... Vaziyet ve Manzara-î Umumiye"*, Milliyet Yayınları, Basım Yeri Yok, 1971, s. 230.

³⁶ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 19, 23-27.

³⁷ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 165.

³⁸ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, (Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s. 303.

³⁹ Çavdar, *Manzara-î Umumiye*, s. 235.

⁴⁰ Anlatılan böyle bir hadise için bkz. (Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul, 2010, s. 415-416).

⁴¹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 23, 27, 45.

⁴² *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 75-77.

⁴³ Mesela Balıkesir, Afyonkarahisar, Kütahya ve Bolvadin havalisindeki köyleri dolaşarak cephenin dağıldığı propagandalarıyla askerin maneviyatını bozan birinin yargılandığı mahkeme kaydı için bkz. (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 35).

Nitekim bu duruma, askerî makamlarca bazen dikkat çekilmişti. Jandarmanın asker kaçaklarını yakalamak için çaba göstermek şöyle dursun; yakalananların birliklerine sevinde bile firarlarını kolaylaştırdıkları üzerinde durulmuştu.⁴⁴ Jandarmanın görevini kötüye kullandığı kanaati, sadece askerî makamların düşüncesi olmadığı gibi bu suistimallerin çerçevesi de yalnız firar sorunuyla sınırlı kalmamıştı.

Mecliste, bu konuya ayrı bir parantez açılmış ve bazı milletvekillerince jandarmanın eşkiya takibi sırasında yaptığı kanunsuzluklara dikkat çekilmişti. Jandarmanın eşkiya takibi esnasında, girdiği köydeki insanları âdeta haraca bağladığından söz edilmişti.⁴⁵

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi kayıtlarında da jandarmanın ihmal ve suistimallerine dair suçlar göze çarpmaktadır. Bu suçlar, genellikle ordudaki firar olaylarıyla alakalıydı. Belirtilen bu suçlarla jandarma teşkilatı arasında kurulan ilişki, farklı şekillerde meydana gelebiliyordu.

Jandarma, ihmal ve suistimallerle gözetimi altındaki efradın firarına sebep olabildiği gibi⁴⁶ askerlerin sevki sırasında da aynı duruma meydan verebiliyordu.⁴⁷ Hatta karar defterindeki bir kayıt, bu suçun daha tehlikeli bir çeşidini göstermişti. Bu, jandarmanın asker kaçaklarını naklederken para karşılığında onların firarlarını temin etmesiydi.⁴⁸

5. Hırsızlık ve Gasp

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ordular, büyük oranda terhis edilmişti. Bu durum, ülkede ciddi anlamda bir iç güvenlik zafiyeti oluşturmuştu. Devlet otoritesinin tartışılır hâle gelmesi, özellikle Anadolu'da eşkıyalık ve şekavet vakalarının oldukça yaygınlaşmasına sebep oldu. Bunun doğal sonucu da hırsızlık, soygun ve gasp gibi birçok adi suçun yaygınlaşması demektir.

Anadolu, Balkan ve I. Dünya Savaşlarının meydana getirdiği tahribatla güvensiz bir yer hâline gelmişti.⁴⁹ Mütareke Dönemi'ne gelindiğinde ise bu durum, daha da kötüleşmişti. İnsanlar, artık hayatlarından endişe eder hâle gelmişlerdi.

Konya Milletvekili Vehbi Efendi'nin şu sözleri, ifade edilen durumu özetler gibiydi: *"Kimse ırzından emin değil, malından emin değil, bir köyden bir köye gidemiyor. Sonra onun namusuna tecavüz olunuyor. Orada birçok hakarete duçar oluyor."*⁵⁰ Bu ortamın sebep olduğu gasp⁵¹ ve hırsızlık gibi suçlar, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi kayıtlarına da geçmişti.

Nitekim adı geçen mahkemenin karar defterinde, gasp suçlarının görüldüğü davalar da söz konusudur.⁵² Yine sirkat adı verilen hırsızlık da aynı defterde, suç çeşidi olarak yerini almıştır.⁵³

⁴⁴ ATASE, İSH, Kutu: 33, Gömlek: 65, Belge No: 65-2.

⁴⁵ TBMM GCZ, 1. Devre, 2. İçtima, C.2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 635.

⁴⁶ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 83.

⁴⁷ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 69, 175.

⁴⁸ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 129.

⁴⁹ Mustafa Balcıoğlu, *Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1991, s. 163.

⁵⁰ TBMM ZC, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, C.4, s. 86.

⁵¹ Bir şeyi zorla alma, kapma, zapt etme anlamında kullanılır.

⁵² *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 43, 103.

⁵³ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4*, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 63.

6. Rüşvet

Görevli bir kimsenin elindeki yetkileri, para veya mal karşılığında kötüye kullanması anlamına gelen rüşvet; mahkemelerde, adından söz ettiren suç çeşitlerindedir. Görevini kötüye kullanan kişi, bunun karşılığında çıkar temin etmektedir.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesinde, başka bir suç çeşidi olan rüşvet konusuna da mesai harcanmıştır.⁵⁴

7. Askerden Fırar Suçuna Ek Olarak İşlenmiş Suçlar

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterinde yer alan bazı davalarda, suç unsuru teşkil eden konuların birden fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu davalarda genelde ilk suç, askerden firar konusu oluşturmuş ve bunu; gasp, yaralama, hırsızlık, firara teşvik, haneye tecavüz ve adam öldürme gibi diğer vakalar izlemiştir. Yani bir nevi firar suç, diğerlerini bir lokomotif gibi peşinden sürüklemiştir.

Asker firarileri, yollarda gelip geçenleri soydukları gibi⁵⁵ karşılaştıkları müfreze birlikleriyle çarpışmaktan geri durmuyorlardı.⁵⁶ Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterinde, asker firarileri kaynaklı birden fazla suç unsuru barındıran kayıtlara sıkça rastlanılmıştır. Bunlar: hırsızlık, gasp yaralama, haneye tecavüz gibi birçok adi suçlardan devlete karşı işlenen casusluk cürümüne kadar çeşitlilik göstermiştir.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesinde, firar suçuyla başlayıp bir suç zinciri hâlini alan davaların görüldüğü kayıtlar vardır. Mesela birliğinden mükerreren firar edip de bir suç makinesine dönüşerek haneye tecavüz, hırsızlık, tehdit, yaralama, adam öldürme ve takip müfrezesine ateş açma gibi suçları işleyen birinin yargılandığı dava, buna örnektir.⁵⁷ Yine aynı mahkemede, birliğinden mükerreren firar edip de kendisini takipte bulunan müfrezeyle çatışmaya girmek⁵⁸ ve bir askerin gelinini dağa kaldırmak suçlarının işlendiğini gösteren dava kaydı da üzerinde durulan başlığı örneklendirir mahiyettedir.⁵⁹ Kayıt defterinde, firar suçunun birçok cürümle beraber anıldığı⁶⁰ göze çarpmaktadır. Bunlardan biri de devlete karşı işlenen ve en ağır suçlardan kabul edilen casusluk suçuydu.

Nitekim Eskişehir İstiklâl Mahkemesinde, firar suçunun casuslukla beraber anıldığını ve Hiyanet-i Vataniye Kanunu kapsamında işlem yapıldığını gösteren dava kaydı vardır.⁶¹

⁵⁴ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 75.*

⁵⁵ ATASE, İSH, Kutu: 778, Gömlek: 104, Belge No: 104-148.

⁵⁶ ATASE, İSH, Kutu: 1146, Gömlek: 53, Belge No: 53-1.

⁵⁷ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 35.*

⁵⁸ Bu tür çatışmalarda, jandarmadan yaralananlar, hatta hayatını kaybedenler olmuştu (Açık Söz, 31 Kânun-ı sâni 1337).

⁵⁹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 173.*

⁶⁰ Adı geçen mahkemenin karar defterinde, firar suçuyla birlikte zikredilen başka cürümlerde söz konusuydu. Bunlar: Firar, firara teşvik (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 37.*); firar, sahte vesika kullanmak (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 81.*); firar, elindeki silahı zayi etmek (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı yayınları, s. 37-39, 137-139, 149-151.*); ve firar, silah çalmak (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 167.*) gibi suçlar olmuştur.

⁶¹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 33.*

8. Muhtelif Suçlar

İstiklâl Mahkemeleri, Millî Mücadele'nin kazanılmasında önemli bir yer tutmuştu. Bu mahkemeler sayesinde iç güvenlik sağlanmış, ordudaki firarların önü alınmış ve Meclis otoritesi kurulmuştu.⁶² İlk önce ordudaki firar sorununu çözmek amacıyla kurulan İstiklâl Mahkemelerinin yargılama yetkisi, daha sonra diğer suçları da içine alacak şekilde genişletilmişti. Böylece hırsızlık, soygun ve gasp gibi birçok adi suç, bu mahkemelerin dava gündemine girmişti. Hatta bazen çok nadir rastlanan münferit suçlar bile söz konusu mahkemelerin gündemine taşınmıştı. Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterinde, bu türden suçların da kayıtlara geçtiği dikkat çekmektedir.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterine geçen bu suç kayıtlarından biri, serserilik olmuştur.⁶³ Bir başka kayıtta, kendilerine Kuva-yı Milliye süsü vererek köylere gidip parasını ödemededen arpa ve hindi toplamak ile halkı angarya olarak kendi menfaatleri doğrultusunda çalıştırmak suçuna rastlanılmıştır.⁶⁴ Zikredilen bu son suçun yakın türevleri, bazen bizzat komutanlar tarafından da işlenebiliyordu.

Nitekim bu suçların mahiyeti, bazı komutanların asker firarilerini bir iki gün kendi işlerinde çalıştırması⁶⁵ olabiliyordu.⁶⁶ Keza bazen de birtakım komutanlar, para karşılığında onlara izin verme suçunu işliyorlardı.⁶⁷

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterindeki başka bir kayıt, işi daha farklı bir suç mecrasına götürmüştü. Bu suç, askere gitmemek için sahte nüfus tezkeresi düzenlenmesi ve kullanılmasıydı.⁶⁸ Söz konusu mahkemenin karar defterinde, bu şekilde çok farklı suç çeşitlerine temas edilmektedir.

İsmi geçen mahkemenin karar defterine geçmiş muhtelif suçlardan bazıları⁶⁹ da vardır ki yüz kızartıcı olup toplum tarafından hiçbir şekilde hoş karşılanmayacak şeylerdi. Bunlar, toplum tarafından gayriahlaki kabul edilen vakalardı.

Bir takım komutanının bir asker eşini hanesinden zorla alarak karargâhına getirmesi ve alıkoyması,⁷⁰ bu türden suçtu.⁷¹ Yine karar defterine geçen başka bir yüz kızartıcı suç çeşidi, binbaşı rütbesine sahip Kütahya İstasyon Komutanı'nın bir yüzbaşının çocuğuyla zina etmesi olmuştu.⁷²

⁶² Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, s. 50.

⁶³ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 23, 27.

⁶⁴ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 49-51.

⁶⁵ Komutanların askerleri kendi işlerinde çalıştırması konusuna, Mecliste Aydın Milletvekili Tahsin Bey tarafından ciddi eleştiriler yapılmıştı (TBMM ZC, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, C.4, s. 96).

⁶⁶ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 61-63.

⁶⁷ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 75.

⁶⁸ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 69.

⁶⁹ Bunlar arasında: kötü söz söyleme (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 93.); rumuzlu mektup yazmak (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 101.); devlet malını satın almak ve satmak (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 111.) ile bölük komutanının hayvanını alıp satarak parasını zimmetine geçirmek (*Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 167.) gibi suçlar gösterilebilir.

⁷⁰ Mütareke Dönemi'nde, jandarmannın firari askerleri yakalamak için onların yerlerine eşlerini rehlin alıp götürmesi türünden uygulamalar söz konusu olmuş ve buna, Mecliste çok ciddi eleştiriler yapılmıştı (TBMM GCZ, 1. Devre, 1. İçtima, C.1, s. 203).

⁷¹ *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 169.

⁷² *Eskişehir İstiklâl Mahkemesi*, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, s. 133.

Sonuç

Bu çalışma, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterine geçmiş olan bazı suç çeşitlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Millî Mücadele'deki İstiklâl Mahkemelerinin ilk kuruluş gerekçesi, askerden firar konusuydu. Bu yüzden Millî Mücadele'nin İstiklâl Mahkemeleri denince zihinlerde çağrıştırdığı ilk konu, şüphesiz firar olmuştur. Zaten o dönemdeki İstiklâl Mahkemelerinin en fazla uğraştığı konuların başında firar gelmiştir. Ancak bu mahkemelerin yetkileri, kurulduktan az bir zaman sonra diğer suçları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. İşte bu çalışmada, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterine geçmiş bazı suç çeşitleri değerlendirilerek bir çıkarım yapmak istenmiştir.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesinin başta firar olmak üzere hırsızlık, gasp ve tehdit gibi adi suçlardan devlete karşı işlenen casusluk vakalarına kadar pek çok davayla ilgilendiği göze çarpmaktadır.

Karar defterinde, özellikle askerden firar suçuyla ilgili çokça kayıt söz konusudur. Bu kayıtlara bakarak dönem hakkında bazı sosyolojik tespitler yapmak mümkün olabilmektedir. Firar vakasının suç kayıt hanesine tekil yazıldığı birçok örnek vardır. Ancak firar vakası, birçok zaman da adam öldürme, yaralama, haneye tecavüz, sarkıntılık, hırsızlık, gasp, jandarmaya ateş açma ve hatta casusluk gibi suçları yanına alarak onlarla birlikte anılmıştır. Yani firar suçu, bir nevi diğer suçların lokomotifi hâline gelmiştir. Bu duruma bakarak o dönem Anadolu'da yaşanan eşkıyalık ve şekavet sorununun önemli bir kısmında asker firarilerinin yer aldığını söylemek, hiç de yanlış olmayacaktır. Başka bir ifadeyle o gün yaşanan iç güvenlik zafiyetinde asker firarilerinin payının hissedilir derecede fazla olduğu saptanmaktadır.

Karar defterinde, casusluk kategorisindeki İngiliz ve Yunanlılarla iş birliği yapma suçunun görüldüğü davalar da gözden kaçmamıştır. Yine bununla çok ilintili şekilde kayıtlara geçen başka bir suç çeşidinin Millî Mücadele aleyhine propaganda yapmak olduğu görülmüştür. Bu suçların ortaya çıkmasında, kuşkusuz İtilaf Devletleri ile aynı çizgide hareket eden Damat Ferit Paşa zihniyetinin rolü büyüktü.

Adı geçen mahkemenin karar defterinde; jandarmanın ihmal ve suiistimallerinden kaynaklı suçlar da kendisinden söz ettirmişti. Bunun yanında aynı defterde; hırsızlık, gasp ve rüşvet gibi vakalar da suç literatüründe yerlerini almıştı. Bu sonuncusunda, yani adi suç vakaları grubundaki cürümlerin fazlalığında; şüphesiz Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da devlet otoritesinin büyük ölçüde tartışılır hâle gelmesinin etkisi büyüktü.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi karar defterinde münferit suç tipleriyle de karşılaşılmaktadır. Bunlardan bazıları, toplum tarafından hiçbir şekilde tasvip edilmeyen gayriahlaki suç gurubunda yer alır. Bu suçların ortaya çıkmasında, belki bir miktar dönemin koşullarının etkisi olduğu düşünülebilir. Ancak söz konusu durumu, tamamen bu mantıkla izah etmek, bilimsel bir yaklaşım olamaz. Çünkü gayriahlaki suç tipleri, tarihin her döneminde karşılaşılan vakalar olarak göze çarpmıştır. Yani insan unsurunun bulunduğu her zaman ve zeminde, bu tür suç vakalarının işlenmesi ihtimal dâhilinde olmuştur.

Kaynaklar

A. Arşivler

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

B. Resmî Yayınlar ve Tutanaklar

Düstur, Üçüncü Tertip, C.1, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1953.

TBMM Kavanin Mecmuası, C.1, TBMM Matbaası, Ankara, 1943.

TBMM ZC, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, C.4, TBMM Basımevi, Ankara, 1981.

TBMM GCZ, 1. Devre, 1. İçtima, C.1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

TBMM GCZ, 1. Devre, 2. İçtima, C.2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

İstiklâl Mahkemeleri, C.1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, C.4, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

Isparta İstiklâl Mahkemesi, C.5, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

C. Süreli Yayınlar

Gazeteler

Açık Söz

Hâkimiyet-i Milliye

D. Kitaplar

ATATÜRK, Kemal, *Nutuk 1919-1927*, (Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009.

AYBARS, Ergün, *İstiklâl Mahkemeleri 1920-1923/1923-1927*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2006.

BALCIOĞLU, Mustafa, *Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1991.

BAYAR, Celâl, *Ben de Yazdım, C.II*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇAVDAR, Tevfik, *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla "...Vaziyet ve Manzara-î Umumiye"*, Milliyet Yayınları, Basım Yeri Yok, 1971.